

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 78 | 2024 | št. 1-2 (169) | str. 1–262

Rajko Bratož, *Marcellinus von Dalmatien und die Frage der Verselbständigung Dalmatiens zu seiner Zeit* • Svit Komel, *Vpliv katastrskih popisov na izvedbo zemljiške odveze na Kranjskem* • Miha Zobec, *Tomajski posestnik in politik Anton Černe (1813-1891) med Dunajem in izvorno skupnostjo: pogled na življenjsko pot vaškega mogotca* • Tomasz Jacek Lis, *Austrian-Croat relations in Habsburg Bosnia and Herzegovina* • Žarko Leković, *An overview of Political, Diplomatic and Social Affairs in Montenegro on the Eve of the First World War* • Biljana Ristić, *Vojaške bolnišnice in pokopališče v Škofji Loki* • Oto Luthar, *Poletje s Tukididom. O nekaterih aktualnih vprašanjih zgodovinopisja*

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 78 | 2024 | št. 1-2 (169) | str. 1-262

Izdaja
ZVEZA ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE
Ljubljana

GLASILO ZVEZE ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

Mednarodni uredniški odbor: dr. Kornelija Ajlec (SI), dr. Tina Bahovec (SI),
dr. Bojan Balkovec (SI) (tehnični urednik), dr. Rajko Bratož (SI),
dr. Ernst Bruckmüller (AT), dr. Liliana Ferrari (IT), dr. Ivo Goldstein (HR),
dr. Žarko Lazarevič (SI), dr. Dušan Mlacović (SI) (namestnik odgovornega
urednika), dr. Božo Repe (SI), dr. Franc Rozman (SI), Janez Stergar (SI),
dr. Imre Szilágyi (H), dr. Peter Štih (SI) (odgovorni urednik), dr. Marta
Verginella (SI), dr. Peter Vodopivec (SI), dr. Marija Wakounig (AT)

Za vsebino prispevkov so odgovorni avtorji, prav tako morajo poskrbeti za avtorske pravice za objavljeno slikovno in drugo gradivo, v kolikor je to potrebno. Ponatis člankov in slik je mogoč samo z dovoljenjem uredništva in navedbo vira.

Redakcija tega zvezka je bila zaključena 10. april 2024.

Oblikovanje in oprema: Vesna Vidmar

Sedež uredništva in uprave: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani,
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija, tel.: (01) 241-1200,
e-pošta: info@zgodovinskicasopis.si; <http://www.zgodovinskicasopis.si>

Letna naročnina: za leto/letnik 2024: za nečlane in zavode 32 €, za društvene člane 24 €,
za društvene člane – upokoјence 18 €, za društvene člane – študente 12 €.
Cena tega zvezka v prosti prodaji je 16 € (z vključenim DDV).

Naročnina za tujino znaša za ustanove 45 €, za posameznike 35 €
in za študente 25 €.

Plačuje se na transakcijski račun: SI 56020 1 000 12083935
Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana,
Slovenija
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2, 1520 Ljubljana LJBAS12X

Sofinancirajo: Publikacija izhaja s finančno pomočjo Javne agencije za raziskovalno
dejavnost RS

Prelom: ABO grafika d.o.o. – zanjo Igor Kogelnik

Tisk: ABO grafika d.o.o., Ljubljana, maj 2024

Naklada: 500 izvodov

Zgodovinski časopis je evidentiran v naslednjih mednarodnih podatkovnih
bazah: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH),
Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences,
ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art,
Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskicasopis.si>
info@zgodovinskicasopis.si

ISSN 0350-5774	
UDK	949.712(05)
UDC	

BULLETIN OF THE HISTORICAL ASSOCIATION OF SLOVENIA (HAS)

International Editorial Board: Kornelija Ajlec, PhD, (SI), Tina Bahovec, PhD, (SI), Bojan Balkovec, PhD, (SI) (Technical Editor), Rajko Bratož, PhD, (SI), Ernst Bruckmüller, PhD, (AT), Liliana Ferrari, PhD, (IT), Ivo Goldstein, PhD, (HR), Žarko Lazarević, PhD, (SI), Dušan Mlacović, PhD, (SI) (Deputy Editor-in-Charge), Božo Repe, PhD, (SI), Franc Rozman, PhD, (SI), Janez Stergar (SI), Imre Szilágyi, PhD, (H), Peter Štih, PhD, (SI) (Editor-in-Chief), Marta Verginella, PhD, (SI), Peter Vodopivec, PhD, (SI), Marija Wakounig, PhD, (AT)

The authors are responsible for the contents of their articles, they must also secure copyrights for the published photographs and figures when necessary. Reprints of articles, photographs, and graphic material are only allowed with explicit permission of the editorial office and must be cited as sources.

The editing of this issue was completed on April 10, 2024.

Design: Vesna Vidmar

Headquarters and Mailing Address: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenia, phone: +386 1 241-1200, e-mail: info@zgodovinskiasopis.si; <http://www.zgodovinskiasopis.si>

Annual Subscription Fee (for 2024): non-members and institutions 32 €, HAS members 24 €, retired HAS members 18 €, student HAS members 12 €.

Price: 16 € (VAT included).

Subscription Fee: foreign institutions 45 €, individual subscription 35 €, student subscription 25 €
Transaction Account Number: SI 56020 1 000 12083935
Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana,
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2,
1520 Ljubljana LJBASI2X

Co-Financed by: Slovenian Research Agency

Printed by: ABO grafika d.o.o., Ljubljana, May 2024

Print Run: 500 copies

Historical Review is included in the following international databases: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH), Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences, ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art, Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskiasopis.si>
info@zgodovinskiasopis.si

ISSN 0350-5774	
UDK	949.712(05)
UDC	

KAZALO – CONTENTS

Razprave – Studies

- Rajko **Bratož**, Marcellinus von Dalmatien und die Frage der
Verselbständigung Dalmatiens zu seiner Zeit 8–29
Marcelin iz Dalmacije in vprašanje osamosvojitve
Dalmacije v njegovem času
- Svit **Komel**, Vpliv katastrskih popisov na izvedbo zemljiške
odveze na Kranjskem 30–99
Land surveyor's relief: The influence of cadastral surveys
on the execution of the land relief in Carniola
- Miha **Zobec**, Tomajski posestnik in politik Anton Černe (1813-1891)
med Dunajem in izvorno skupnostjo: pogled na življenjsko pot
vaškega mogotca 100–119
Tomaj landowner and politician Anton Černe (1813-1891)
between Vienna and his community of origin:
a close-up look at the life of a village tycoon
- Tomasz **Jacek Lis**, Austrian-Croat relations in Habsburg
Bosnia and Herzegovina 120–147
Avstrijsko-hrvaški odnosi v habsburški Bosni in Hercegovini
- Žarko **Leković**, An overview of Political, Diplomatic and Social
Affairs in Montenegro on the Eve of the First World War 148–166
Pregled političnih, diplomatskih in družbenih razmer
v Črni gori na predvečer prve svetovne vojne
- Biljana **Ristić**, Vojaške bolnišnice in pokopališče v Škofji Loki 168–190
The Field Hospitals and Military Cemetery in Škofja Loka
- Oto **Luthar**, Poletje s Tukididom. O nekaterih aktualnih
vprašanjih zgodovinarstva 192–215
Summer with Thucydides. On Some Current
Questions of Historiography

Jubileji – Anniversaries

Osemdeset let prof. dr. Janka Prunka (Jure Perovšek)	218–221
Janko Prunk – An Octogenerian	
Salvator Žitko – osemdesetletnik (Dušan Mlacović)	222–224
Salvator Žiško – An Octogenerian	
Metod Benedik – osemdesetletnik (Bogdan Kolar)	225–228
Metod Benedik – An Octogenerian	

V spomin – In memoriam

Ana Benedetič (Tatjana Dekleva)	230–232
Miloš Fon (Rajko Bratož)	233

Kongresi in simpoziji – Congresses, Symposia

Poletna šola Okoljska zgodovina in historična ekologija Dinarskega krasa (Ljubljana, 25.–30. september 2023) (Brina Kotar)	236–238
Summer School Environmental History and Historical Ecology of the Dinaric Karst	

Ocene in poročila – Reviews and Reports

Žarko Lazarevič, Marta Rendla, Janja Sedlaček, Zgodovina zadružništva v Sloveniji (1856–1992) (Bojan Balkovec)	240–242
Ana Cergol Paradiž, »Bela kuga«: ilegalni abortusi in zmanjševanje rodnosti na Slovenskem v obdobju med obema vojnama (Irena Selišnik)	243–245
Daniel Siter, Rogaška Slatina pod kljukastim križem: zdravilišče med okupacijo 1941–1945 (Tomaž Teropšič)	246–248
Robovi, stičišča in utopije prijateljstva. Spregledane kulturne izmenjave v senci politike (Žiga Smolič)	249–253
Julie Rak, False Summit: Gender in Mountaineering Nonfiction (Julija Šuligoj)	254–258

* * *

Navodila avtorjem prispevkov za Zgodovinski časopis	259–262
Instructions for Authors	

Jubileji

Salvator Žitko – osemdesetletnik

V trenutku, ko je ta zapis nastal, je Salvator Žitko postal že enainosemdesetletnik, kmalu po njegovi objavi bo že dvainosemdesetletnik. Naj zapis, posvečen osemdesetletniku, nikogar ne zavede: jubilent je oseba živahnega duha, pronicljivih idej, odprtega uma in vitalne držje, zato si njegovega jubileja še zdaleč ne upam opredeliti za visokega. Tudi ne gre za poklon jubilantovemu minulemu delu, kajti Salvator nam s svojimi objavami in s vpetostjo v številne kulturne, založniške, prosvetne in druge dejavnosti vedno znova dokazuje, da sta njegov temeljni opus in njegov temeljni prispevek k znanosti, kulturi, domoznanstvu in prosveti še zmeraj v nastajanju. Prodornost njegove misli, dovezetnost za nova spoznanja in zmožnost iskanja inovativnih poti do njih so še zmeraj odlike, ki jih je pri jubilantu nemogoče prezreti. Tudi njegov občudovanja vreden zanos je nezgrešljivo enak kot je bil v letih, ko sem ga kot študent občudoval v vlogi prodornega in pogumnega direktorja Pokrajinskega muzeja Koper, ali pozneje, ko je kot zgodovinar postal dejaven člen akademske skupnosti. Salvator je nepogrešljiv mentor, svetovalec in kritik, brez njegove pomoči in podpore je kakršnokoli delo na področju zgodovine, umetnostne zgodovine, kulture, prosvete, društvenega dela na Primorskem izjemno težko početje.

Salvator Žitko, rojen leta 1942 v Metliki, se je kmalu vrnil v okolje svojih prednikov, maturiral je na gimnaziji v Kopru. Po študiju zgodovine in umetnostne zgodovine na Filozofski fakulteti v Ljubljani, je leta 1966 svoje službovanje začel v Mestnem arhivu Koper, nadaljeval ga je kot profesor zgodovine, umetnostne zgodovine in estetske vzgoje na Gimnaziji Koper. Po letu 1977 se je zaposlil v Pokrajinskem muzeju v Kopru, ravnateljaval mu je do leta 2004. Po letu 2006, ko je bil izvoljen v naziv asistenta za zgodovino, se je začelo njegovo sodelovanje z Univerzo na Primorskem. Opravljal je pedagoško delo v okviru predmeta Zgodovina in etnologija Istre. Po tem, ko je leta 2014 postal doktor znanosti, je bil na Univerzi na Primorskem izvoljen v naziv docenta za področje zgodovine, dodeljen mu je bil tudi znanstveni naziv znanstvenega sodelavca.

Že za časa svojega službovanja na Gimnaziji v Kopru se je ukvarjal z raziskovanjem istrske lokalne zgodovine, za časa službovanja v Pokrajinskem

muzeju v Kopru pa je njegov opus že zrasel do mere, da je bilo mogoče jubilanta spoznati za enega vodilnih povojnih zgodovinarjev Primorske in zlasti Kopra na področju družbene, gospodarske in politične zgodovine v času od zgodnjega novega veka do 20. stoletja. Njegovi prispevki v periodiki načenjajo teme iz koprskе urbane in kulturne zgodovine, odstirajo nam pogled na koprski mestni areal v zgodnjem novem veku, kot je bil upodobljen na karti Giacoma Fina iz leta 1619, na tedanje koprsko in istrsko kulturno življenje in še posebej na delovanje koprskih akademij, kakor tudi na kulturno in umetnostnozgodovinsko zapuščino v Istri, sploh v Kopru v obdobju baroka. Ukvarja se tudi z regionalno versko zgodovino, z reformacijo v Istri, z glagoljaškim samostanom sv. Gregorja v Kopru in s tržaško-koprsko škofijo v 19. stoletju. Posveča se tudi vprašanju ustroja regionalne oblasti v času po razpadu Beneške republike, kakor tudi nacionalnemu vprašanju v Istri v 19. in 20. stoletju, še posebej antagonizmom in razvoju narodne zavesti pri tržaških in istrskih Slovencih. Med njegovimi številnimi monografskimi deli velja izpostaviti znanstveno monografijo *Avstrijsko Primorje v vrtincu nacionalnih, političnih in ideoloških nasprotij v času ustavne dobe (1861-1914)*, ki je izšla leta 2016. V njej je temeljito analiziral narodne, politične in ideološke konfrontacije v Avstrijskem primorju v drugi polovici 19. stoletja v kontekstu procesa nastajanja evropskih narodov in nacionalizmov. V knjigi *Beneški Koper : izseki iz zgodovinske dediščine*, ki je izšla leta 2019, je jubilant sistematično povzel znanje o urbanem prostoru zgodnjenovoveškega Kopra in ureditvi pr prostora v njegovi okolici, kot si ga je mogoče pridobiti s temeljito analizo risb in kartografskega gradiva, hranjenega predvsem v Državnem arhivu v Benetkah. Monografija je rezultat dolgoletnega ukvarjanja s tovrstnim gradivom in uspešnega sodelovanja z institucijo, ki ga hrani.

Kljub obsežnosti njegovega historiografskega opusa predstavlja le-ta kanček vsega, za kar so Salvatorju na Primorskem zelo hvaležni. Je avtor in soavtor številnih odmevnih razstav, sploh za časa službovanja v Pokrajinskem muzeju v Kopru. Razstave so bile posvečene temam iz zgodovine in kulture Istre in Kopra, kot njenega nekdanjega političnega, družbenega in kulturnega središča. Salvator je neutruden promotor istrske zgodovine, domoznanstva, kulture in umetnosti. Tako je v letih 1977 do 1984 sodeloval pri oblikovanju in izdajanju *Zbornika za humanistične, družboslovne in naravoslovne raziskave »Slovensko morje in zaledje«* pri Založbi Lipa Koper. Leta 1989 je bil izvoljen za predsednika Zgodovinskega društva za južno Primorsko, to funkcijo opravlja še danes. Od leta 1991 je tudi odgovorni urednik revije *Annales* ter član izdajateljskega sveta revije *Acta Histriae* in Knjižnice Annales. Na Primorskem posebej cenijo njegovo zavezanost in predanost ohranjanju in vrednotenju umetnostne dediščine, kakor tudi spoštovanje večjezične ter večetnične kulture na območju Istre. Jubilant je od leta 1999 zunanji član Akademije dei Concordi v Rovigu (Italija). Kot ravnatelj muzeja je bil član Izvršnega odbora Društva muzealcev Slovenije (1988-1992), član Ekspertne skupine za muzeje in galerije pri Ministrstvu za kulturo (1996-2000) in član Nacionalnega sveta za kulturo pri Vladi RS (2002-2003). Leta 2005 je bil s sklepom Vlade Republike Slovenije imenovan za člana slovenskega dela Slovensko-hrvaške zgodovinske komisije. V letih od 2015 do 2020 je bil član odbora za valorizacijo

beneške dediščine v Istri in Dalmaciji (Comitato permanente per la valorizzazione del patrimonio Veneto nell'Istria e Dalmazia).

Jubilant je za svoj opus in zasluge prejel številna pomembna priznanja. Leta 2019 je prejel Častno priznanje Izidorja Cankarja »za temeljni doprinos k preučevanju kulturne dediščine Slovenske Istre«. Poznavajoč njegovo privrženost mestu, v katerem deluje in kateremu posveča skoraj vse svoje znanje, mu je med vsemi gotovo na prvem mestu leta 2021 podeljen naziv častnega občana Mestne občine Koper.

Dragi Salvator, hvala za vse nasvete, podporo in pomoč pri raziskovanju Kopra v poznem srednjem veku. Pri centru ICCHS na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani se veselimo našega nadaljnjega sodelovanja.

Dušan Mlacović

ISSN 0350-5774

9 770350 577002

ZČ | Ljubljana | 78 | 2024 | št. 1-2 (169) | str. 1–262